

Roxana ROGOBETE
(Universitatea de Vest
din Timișoara) | **Memoria recentă: sfârșitul și
începutul istoriei**

Abstract: (*Recent memory: the ending and the beginning of history*) Starting from several post-1989 novels (*The Heaven of the Hens* by Dan Lungu, *The Bride and Groom of Immortality* by Radu Aldulescu, *Coming from an Off-Key Time* by Bogdan Suceavă), the study aims to analyze the metamorphoses of history in post-communism's literary memory. From the satire of conspiracies and bigotry, to the radiography of the marginalized and the miserable world, to the humorous peddling, the three texts depict a return to the story and narrative – which at the same time involves the need for legitimizing practices of identity in post-1989 period. Assumed with playfulness or distortion, the novels offer chronicles of the times that cannot evoke freedom: the intertwining of the “real” shows the societal stereotypes that are still perpetuated in the “everyday of memory”.

Keywords: *post-communism, Romanian post-1989 novel, history, memory, identity.*

Rezumat: Pornind de la câteva romane postdecembriste (*Raiul găinilor* de Dan Lungu, *Mirii nemuririi* de Radu Aldulescu, *Venea din timpul diez* de Bogdan Suceavă), comunicarea își propune să analizeze metamorfozele istoriei în memoria literară postcomunistă. De la satira conspirațiilor și fanatismelor, la radiografia marginalilor și a lumii mizere, la colportarea cu umor, cele trei texte propun reîntoarcerea la poveste – care la rândul său implică nevoia de legitimare identitară postdecembristă. Asumat ludice sau distorsionate, romanele oferă cronici ale vremurilor care nu respiră în niciun caz libertate: țesătura „realului” arată tarele societale care încă se perpetuează în „memoria fiecărei zile”.

Cuvinte-cheie: *postcomunism, roman românesc postdecembrist, istorie, memorie, identitate.*

Echitabilă sau nu, istoria recentă își găsește reprezentările literare în forme romanești care apelează la mecanisme ce variază de la sondarea banalului, idilizarea mizerului sau a perifericului, la repudierea regimului comunist și evaziunea în ficțiuni alternative. E în actul scriiturii atât un exercițiu de distanțare, cât și unul de devoalare sau chiar identificare – și, de ce nu, de recalibrare tocmai a percepției despre *istorie* și imaginarul său conex, respectiv *istorisire* ca modalitate de construire a *memoriei*. Radiografia ultimelor trei decenii de proză rămâne, în fapt, dificilă, chiar dacă există deja „clasificări” și „sistemizări” în spațiul critic autohton. De pildă, Sanda Cordoș constată o oarecare disoluție a romanului românesc imediat după 1989¹, care, în opinia sa, își pierde reperele tematice – cele două etape identificate sunt „arodate” și unor

¹ Similar opinează și Ion Simuț, pornind de la disoluția reperelor și subliniind necesitatea de reconfigurare a canonului literar: „Tranziția (primul deceniu postdecembrist) era confuză și haotică” (Simuț 2008).

decenii. De la „recuperări și restituiri” în anii '90, care presupun re-editarea romanelor interbelice, la publicarea unor autori exilați sau a unor „debutanți” care trec aproape neobservați (amintindu-i aici pe Radu Aldulescu, Adrian Oțoiu), anii 2000 aduc o „așezare instituțională” și un reviriment al romanului (reprezentat, de exemplu, de Dan Lungu, Lucian Dan Teodorovici, Bogdan Suceavă, Radu Pavel Gheo etc.), care propune simultan discursul tranziției și pe cel *underground* (cum ar fi la Adrian Schiop, Alexandru Vakulovski etc.; vezi Cordoș 2012, 130-134 *passim*). Într-o cheie similară cu ultima observație se raportează și Adina Dinițoiu la postdecembrism, decelând între „proza minimalist-cotidianistă” care „ignoră” realitățile comunismului și proza „de recuperare explicită a trecutului” (2015, 7). „Dulapul” cu sertare de literatură permite însă fluidizări, iar simptomatică i se pare Sandei Cordoș încercarea de a crea un „roman identitar” care „de-tabuizează România” pentru că „lansează reprezentări comunitare tulburătoare” (*Ibidem*, 133). Este adevărat că nevoia de autoscopie este prezentă, așa cum și Andreea Mironescu menționează necesitatea unor narațiuni identitare (2015, 96), dar dinamica acestor „memorii textuale” poate fi uneori deabusolantă.

În fond, așteptările de la romanul postcomunist sunt poate „nerealiste” în sensul totalității și al reprezentării fidele – avem de-a face cu revenirea la poveste și istorie, dar la o poveste individuală și individualizantă, care generează tocmai diversitatea peisajului literar. Dimensiunea arheologică a textelor postcomuniste nu impune o lume ficțională omogenă, chiar dacă romane precum *Raiul găinilor* de Dan Lungu, *Mirii nemuririi* de Radu Aldulescu, *Venea din timpul diez* de Bogdan Suceavă, publicate în perioada 2004-2006, își construiesc seva pornind de la istorie ca *hipotext*, croșetând temele grave alături de cele comice sau absurd-grotești pe nexul comunist. Tranziția de la comunism la formele democratice (oricât de contestate și vagi), chestionată de aceste narațiuni, este figurată prin redarea individului și a banalului (de) către Istorie, ceea ce aduce mai mult decât a sublima nucleeele tensionante ale mentalului colectiv, așa cum marcase Dinițoiu:

Prezentismul este – la noi, în jurul anilor 2000 – nu atât un hedonism consumist, cât expresia unui blocaj în tranziție (de la comunism la democrație și capitalism), a unei crize, a unei deziluzii și dezabuzări postrevoluționare. O criză socială, economică și politică [...] (2015, 8).

Seismele societale devin fundalul unor *performance*-uri particulare – semnificative, într-adevăr, pentru imaginarul colectiv. O proză transparent: „sociologică” și „sociologizantă” scrie Dan Lungu, în al cărui *Rai al găinilor* avem personaje de pe strada Salcânilor care pendulează între „Tractorul șifonat” (noua „poiană a lui Iocan”) și casa Colonelului. În *Mirii nemuririi*, Rafael Ogrinjan și Mirela Dogaru sunt urmăriți când separat, când în conjuncție, într-un mixaj de discursuri în care observăm că nici personajele, nici „naratorul” nu sunt cu niciun chip „hieratici”, ba dimpotrivă. Iar în romanul lui Bogdan Suceavă livrescul și metatextualul „vin din timpul diez” să completeze imaginea despre psihozele „românismului”.

Anii '90 devin epitoma tranziției, în care „Cu toții așteptam o minune.” (Suceavă 2014, 8), iar „debusolarea”, incertitudinea pot fi transpuse tocmai în harta Bucureștiului de pe pieptul lui Vespasian Moisa: „harta se schimba și se vedeau alternări, succesiuni, alunecări și întinderi, corespunzând nu unui singur timp, ci unei nesfârșiri de imagini la care era neclar unde-i începutul și unde sfârșitul” (*Ibidem*). Nevoia de legitimare, mesianismul dau naștere tendinței recuperatoare prin poveste, accentuate și de întrezărirea libertății de a alege discursul (în detrimentul literaturii de propagandă și fără presiunea vreunei cenzuri). Un discurs (romanesc) care alege să evidențieze sordidul (mizerabilismul la Radu Aldulescu), să ridice banalul la rang de excepțional (cum o face Dan Lungu), sau să propună un „excepționalism” caricatural (la Bogdan Suceavă). În orice caz, pare că „memoria fiecărei zile” (Rabikowska 2013) este centrală în aceste romane care pun *istorisirile* în fața *Istoriei* – pentru că, nu e așa, sunt singurele la îndemână pe care le putem utiliza spre a recâștiga timpul.

În legătură cu proza postcomunistă în Estul Europei, Marta Rabikowska menționează noțiunea introdusă de către Drago Jančar, de „literatură a ruinelor est-europene” (*Ibidem*, 18), o paralelă terminologică pe care scriitorul sloven o face cu așa-numita *Trümmerliteratur* din spațiul literaturii postbelice de limbă germană¹. Spre deosebire de războiul, ororile și lipsurile figurate în *Trümmerliteratur*, ruinele comunismului din această parte a Cortinei de Fier au un alt caracter spectacular în dimensiunea lor narativă:

prin propria existență dezarticulată, memoria acelei lumi constituie o nouă rețea de rămășițe, care ar putea fi numite <ruine vii> sau poate chiar <artefacte vii>. Asemenea ruinelor reale, amintirile întrerup narațiunile dominante, oferind viziuni alternative ale experienței istorice. (Rabikowska 2013, 18²).

Este aici o „descoperire a actualității” (Burța-Cernat 2017) care transformă lumea postcomunistă într-un *Volksmuseum* (vezi Kovačević 2008, 20) în care spectatorul face turul fragmentelor de existență: parțial, insuficiența prezentului duce la un apel spre trecut, „actul cotidian de rememorare oferă o alternativă morală și socială pentru prezent” (Rabikowska 2013, 25³).

Însă frecvența ipostaziere ca *Ianus Bifrons* are și un caracter deturnant – în contrast cu versiunea germană a literaturii „destrămării”, nuanțată preponderent în tonuri de gri (de care poate se apropie mai tare Aldulescu), motorul narațiunilor lui Lungu sau Suceavă nu omite timpul râsului – de la formele sale sociale, ingenue, la cele destructurante sau deviante. În fond, întâlnim în cazul lor „privirea și umorul” de

¹ Despre o altă „variantă” a acestei literaturi, din spațiul ex-iugoslav însă, am detaliat în capitolul *O nouă Trümmerliteratur? Dragica Rajčić, Nicol Ljubić și Saša Stanišić în fața războiului* (vezi Rogobete 2019, 204-235).

² În original: “through its own disjointed existence the memory of that world constitutes a new web of remains, which could be called ‘living ruins’ or maybe even ‘living artefacts’. Like real ruins, the memories interrupt dominant narratives by providing alternative views of historical experience”.

³ În original: “everyday acts of memory provide the moral and social alternative to the present.”.

care amintește Heinrich Böll în 1952, scriind articolul-manifest *Bekanntnis zur Trümmerliteratur* (vezi Böll 2015, 19). Exploatat în special în *Raiul găinilor*, umorul este derivat (și) din lipsuri, așa cum se înfățișează în descrierea cozii pentru hârtie igienică (pentru că totul este raționalizat, inclusiv... reziduurile):

Așa era, se dădea hârtie igienică, numai câte douășpe suluri de persoană, și era o coadă de să-ți iei lumea în cap. Stă biata nevastă-sa vreo patru ceasuri, își ia porția de curpă și, când vine acasă, surpriză mare, prin hârtia aia groasă și aspră de-ți dădea sângele dac-o foloseai, numai bucățele din Sfânta Scriptură: <Romani, 13>, <ul Duh>, <avel> și tot așa. Toată familia a belit ochii cât cepele. După aia au aflat, cu urechea lipită de Europa Liberă, că se dăduse la topit un transport de Biblii din Occident și de-acolo era tot pocinogul. (Lungu 2012, 34).

„Delicată” (mai delicată decât hârtia chiar), femeia nu poate „să se șteargă la poponeață cu sfintele cuvinte” și alege foi din „Scânteia” (iar alegerile lui Lungu nu sunt niciodată inocente sau întâmplătoare): „printre care și ăla cu decretul împotriva avorturilor, cu cuvântarea lu’ Tovarășu’ despre creșterea numărului de copii pe cap de locuitor.” (*Ibidem*, 35). Blestem sau binecuvântare, după 9 luni femeia naște un băiat „leit nea Nicu” (*Ibidem*), pentru că relația cu autoritățile trebuie să fie... de-o intimitate dezarmantă – e o mai mare blasfemie, bineînțeles, să iei în derădere cuvântul organului de partid și al Tovarășului decât „cuvântul Domnului”. Realitățile comuniste sunt transferate astfel în registrul comicului familiar, creând de-a dreptul complicități. Amenințați cu demolarea și mutarea la bloc (vezi „sistematizarea” României), locuitorii trebuie să se mulțumească cu „blocotețele cu pereții cât foița de țigară, unde nici un pârț nu poți trage fără să te știe vecinul” (*Ibidem*, 56). Comunicare și cuminecare cu „aproapele”, curat murdar! În același registru al „dezvoltării accelerate” se plasează și universul lui Radu Aldulescu:

Astea-s vremurile care vin, n-ai ce-i face, și când te gândești că, înainte, oricine avea o slujbă și un salariu să-i ajungă și, de bine, de rău, un acoperiș deasupra capului, prin blocurile din cartierele astea de ghetouri, urâte-frumoase, vai de mama lor, [...] Blocuri peste blocuri cât vezi cu ochii, pădure de blocuri, să aibă lumea unde să stea, și nu era, ca acum, o problemă să-ți plătești datoriile la stat, chiria și întreținerea, impozite și rate, și-ți rămânea și ca să mănânci, Mirelo, degeaba se văita lumea-n draci că moare de foame, și pe de altă parte, toți se descurcau prin prieteni sau neamuri de la țară sau din ce furau de unde munceau ca să-și umple frigidererele, așa că să nu-i spună ei oricine că nu era bine. Uite că de atâta bine s-a umflat tărăța în lume, de i s-a urât omului și-a dat pe afară mizeria, buruiana asta rea a sărmănelii și a smintelii, ca să facă Revoluție și să-l omoare pe Ceaușescu, de l-au ajuns blestemele și s-au încărcat de păcate grele, ca să-l împuște și pe el, și pe nevastă-sa în ziua de Crăciun, de să vedem acum pe unde or mai scoate cămașa... (Aldulescu 2017, 61-62).

Disparația figurii „tutelară” a lui Ceaușescu îl lasă deznădăjduit pe Rafael, care nu știe cum să-și gestioneze libertatea proaspăt câștigată – de data aceasta, „descurcatul” nu mai funcționează atât de bine, pentru că deciziile sunt individuale, iar personajele parcă nu își mai găsesc locul dacă nu mai sunt în postura unor figuri de ceară:

Nici Rafael nu știa prea bine cum se votează. Bălmăjea o justificare îngălată, cum că Ceaușescu a murit lăsându-ne destul de neajutorați în privința asta, a votului, cum e adică s-alegem și pe altcineva în afară de el... Bineînțeles că nici mort nu ne-ar fi învățat asta. Dovadă că tocmai din pricina asta a și murit. Cum din care pricină, Roșioaro? A votului, fă, Vasilico, a murit din cauză de deces, hă-hă-hă, ca s-o băgăm noi la urnă liniștite, ca să se dea liber la avorturi [...] el a murit ca un erou-martir ce-a fost, Elenuțo (*Ibidem*, 79-80).

Nu de puține ori personajele romanelor amintite încearcă să construiască o paralelă între „atunci” și „acum”: ce s-a schimbat? – totul și nimic: „Toată lumea se descurca! Și-apoi: dacă nu era – nu era pentru toată lumea; acum unii au, iar alții nu.” (Lungu 2012, 111). Inechitățile și greutățile existente și „atunci” au fost date uitării: „Nu, nimic nu mai este ca înainte!” (*Ibidem*, 112); colportarea este regretată, pentru că „acum” toate veștile se află din media, nu „din stradă”: „Acum nimic nu mai era ca înainte! Orice întâmplare era parcă mai importantă atunci, strada vuia mai tare și un timp mai îndelungat. [...] Acum [...] Toți se baricadează în case, se uită la televizor.” (*Ibidem*, 193). Dacă în timpul comunismului orice întâmplare notabilă „face ocolul tuturor curților” „într-o jumătate de zi” (*Ibidem*, 5), acum aceasta este comunicată impersonal, fără ca individul să mai poată interveni în *poveste*. Felul în care Milica remodelează constant casa Colonelului în *Raiul găinilor* este remarcabil pentru modul în care mistificările și bârfele transpun realitatea după bunul plac al celui care face „publicitate”:

de fiecare dată încerca să-și amintească tot mai multe, tatonând zonele neclare ale imaginilor rămase în capul ei, ale lucrurilor care îi veneau în minte ca prin vis și pentru care, sincer vorbind, nu putea băga mâna în foc că realmente le văzuse în casa traversată mai mult în fugă și nu erau, de fapt, rodul închipuirii sale sau poate chiar imagini din vreun film care o impresionase cândva (*Ibidem*, 8).

După ce Milica intră în casa Colonelului, „în câteva ore toată strada a aflat detalii despre interiorul casei” (*Ibidem*, 6), nici nu mai este nevoie ca vecinii să intră în locuință, pentru că femeia devine intermediarul perfect: „fiecare locuitor al străzii dorea [...] să vadă casa Colonelului cu urechile lui, direct de la Milica” (*Ibidem*, 7). Mai mult decât a populariza obiectul descrierilor, Milica se evidențiază pe sine drept cunosătoare a cotloanelor unei lumi ascunse. Dar realitatea pare insuficientă și trebuie prezentată doar după chipul și asemănarea „informatorului”: „n-o lăsa inima să nu le povestească despre lucruri care poate nu erau chiar așa cum și le amintea ea sau pe care, ce mai tura-vura, nu le văzuse dar care ar fi putut exista” (*Ibidem*). În acest roman, și

nu numai, „lucrurile care ar fi putut să se întâmple nu sunt tocmai o minciună” (*Ibidem*) – este și cazul narațiunilor post-factuale – practic, Lungu descrie aici perfect mecanismul de generare a discursului *fake*. Dacă „într-o săptămână, casa Colonelului devenise de nerecunoscut” (*Ibidem*, 12), „se pricopsise cu un inventar de n-ar fi încăput nici în Casa Poporului” (*Ibidem*, 13), nu ne putem aștepta ca evenimentele majore precum întâlnirea cu Ceaușescu sau Revoluția să suscite mai puțin interes. Zeflemitor și aparent inocent, personajul Mitu din romanul lui Lungu relatează o adevărată legendă în care ar trebui să frapeze îndrăzneala și familiaritatea cu care se întreține cu „tovarășul”: „Băiat de chioșc, vă spun, păcat că l-au împușcat ca pe-un câine” (*Ibidem*, 32). „Omul muncii” pretinde că primește o Dacie vândută chiar a doua zi, pentru că nici nu o poate folosi, neavând carnet. Mitu creează, prin urmare, un mit – personal –, în care dimensiunea caricaturală este dusă la extrem, în special prin discuția despre creșterea demografică:

<Bă, dacă ai probleme cu pompița, să-mi spui! Te duc eu la un doctor, thailandez, fierbe ăla niște buruieni de-ale lor și-ți dă să bei o zeamă, scârboasă la gust, cam ca uischiul, da' după aia spui că ești ca picamerul, nu alta! Spargi betoane!> (*Ibidem*, 33-34).

Aceste „amintiri din epoca de aur” contrazic figura promovată de propagandă și cultul personalității, dar aparțin „legendelor urbane” și ridiculizărilor care funcționau ca o supapă – narațiunile comice cu accente politice din mentalul colectiv românesc vin să transforme insuportabilul în trăit (vezi Glăvan 2019). Iar de multe ori, personajul feminin este mai demonizat decât „odiosul” (vezi și Glăvan 2020): „Leana era scârba, vă spun eu” (Lungu 2012, 34) – în timp ce „Găuritu” se dovedește a fi „băiat finuț” și „băiat de comitet” (*Ibidem*, 37).

Clișeele și stereotipiile societale sunt devoalate de Dan Lungu cu o privire candidă. De la metehne românești (principiul „Las' că” „merge și așa” [*Ibidem*, 57]), la prejudecăți axate pe provincialism și regional („Numai moldovenii bate morse la ușe, când soneria e colea, în dreapta” [*Ibidem*, 38]), la automatisme de limbaj și gândire, la sloganuri și formule tipice perioade, ele trădează autosuficiența indivizilor. De pildă, Hleanda, nebuna străzii, urlă un amestec de treburi „sfinte” și blesteme, presărate de sloganuri comuniste: „Stima noastră și mândria, Ceaușescu, România!”, „mergeți la școală, învățați, învățați și iar învățați, consumați pește oceanic, trăiască 23 August!”, „Vă îngrășați ca șobolanii... [...] Cu consumul de carne!” (ce viziune *eco-friendly!* [*Ibidem*, 71, 69]). Dar panorama relevă și poziționarea prozatorului care, ca într-o reclamă românească la un iaurt (destul de recentă), privește tacticos lumea de pe tronul său (al sociologului, de astă dată) și mai dă drumul câte unui personaj în împărăția raiului pentru a-și amuza spectatori.

Dacă pentru Mitu evenimentele post-1989 se petrec exact cum i le anticipase *Tovarășu'*, pentru personajele lui Aldulescu Revoluția aduce sentimente difuze: este un „balamuc” pentru Rafael („La Timișoara a pornit răscoala, revoluția, războiul, cu lumea ieșită pe străzi, balamuc și vitrine sparte și armată care trage în oameniși uite că se

învârtoșează treaba: românii o fac pă treabă, îl dau jos pe Ceaușescu.” [Aldulescu 2017, 99]), o neșansă pentru Mirela („Ce s-a găsit și pentru ea atunci, imediat după Revoluție, aproape că nici n-ar mai vrea să-și amintească. Norocul ți s-a spart, Mirelo, și a luat-o la vale, și de-atunci tot curge și se risipește și nu se mai oprește ca să poți să-l atingi.” [Ibidem, 32]), și totuși începutul normalității pentru o întreagă națiune („Ce-ar fi fost să fie n-a mai fost. Toată povestea asta ar fi trebuit să se întindă până spre anul 2000 încolo, dacă Revoluția nu l-ar fi terminat pe Ceaușescu cu tot cu șantierul Centrului Civic.” [Ibidem, 31]), cu un preț absurd: „Cât de supărat pe viață să fii ca să întârzi pe aici? Îl păștea o moarte stupidă, la grămadă, de tot rahatul, dar deopotrivă eroică, de mare folos sufletului său. Păcatele vieții lui întregi ar fi trecut cu toatele asupra celor care l-ar fi omorât.” (Ibidem, 100).

Tocmai lipsa eroismului și inserția în existența ne semnificativă este cea care atrage atenția în *Mirii nemuririi*. Marginalul este anost, colportarea aici e singura care condimentează traiul, dar interesul pentru „celălalt” demonstrează de fapt o falsă nevoie de alteritate, o permanentă raportare românească la „capra vecinului” din cauza vidului propriu (așa cum apărea, de pildă, și la Caragiale). Mahalaua este „universul marilor demolări și al marilor construcții, al eșecului, al rataților vagabonzi, nomazi, al micului borfaș, al funcționarului comun” (Sârbu 2009, 13) – iar la Aldulescu este mai ales universal unor înfrânți. Relațiile se destramă treptat, înstrăinarea și solitudinea sunt accentuate pe tot parcursul romanului: „O duceau cum puteau, deși, odată cu vremurile în schimbare, nici între ei nu mai e ce fusese.” (Aldulescu 2017, 64), „o lume străină, ostilă, de la o zi la alta, tot mai străină și ostilă” (Ibidem, 163), „învățăm pe pielea noastră cât de străini suntem în lumea asta” (Ibidem, 256). Culoarele peștrițe din *Raiul găinilor* se transformă într-un cenușiu șters, Aldulescu scormonește periferia căutând cele mai deviate comportamente, iar pe Rafael și Mirela „îi aduce laolaltă vocația puternică a suferinței, harul mizeriei” (Mironescu 2007, 10).

Inserțiile biblice din jurul acestor declasați, care duc la metafizic în proza lui Aldulescu, devin ireverențiozități clare la Bogdan Suceavă, care construiește din București un nou Ierusalim. Scena intrării lui Vespasian în oraș este christică: „Când a intrat în oraș, nimeni nu l-a așteptat să-l acopere de glorie, iar el nu a venit călare pe un catâr, sub ramuri de măslin, deși așteptarea aceea care plutea în aer fusese de mult hărăzită. Cu toții așteptam o minune” (Suceavă 2014, 7). „Adunarea apostolilor”, acoliți care de care mai înstăriți și bine văzuți, mai exotici sau marginali, este de fapt o „conjurație de imbecili”. Nevoia mesianismului și a salvatorilor (identificată prin Vespasian Moisa și, ulterior, Marian Tihomir), senzaționalismul și excepționalismul destinului românesc sunt exploatate la maximum: vechimea limbii române este de „peste șapte mii de ani”, fiind „cea mai veche limbă de pe planeta Pământ” (Ibidem, 12). Romanul conține ingredientele perfecte pentru a ilustra o negură rațională, religiozitatea și autohtonismul, descriind o perioadă în care „puseurile naționaliste și ortodoxiste, derivate din protocronismul ceaușist – s-au accentuat” (Turbureanu 2015, 226). Descendența mateină (observată atât de S. Cordoș, cât și de A. Dinițoiu) este completată caracterul livresc:

Toate paginile pe care le definitiva [Diaconescu] erau invariabil lovite de aerul literaturii. În esență, teoria lui nu conținea nimic literar, dar aspectul liric pe care-l căpătau absolut toate textele sale le dădea un caracter buimac, ce captiva pentru o clipă, doar pentru o clipă, cititorul sau spectatorul. (Suceavă 2014, 11)

În „locul de diavolească splendoare chemat Ferentari” (*Ibidem*, 19), ficțiunea este chemată construiască „adevărata cronică” a anilor '90 (*Ibidem*, 7). Suceavă își gândește romanul ca pe o „ficțiune politică”, ce

nu e doar <arta cu tendință>, nu e doar conectarea noastră, ca scriitori, la lumea politicii politicii (ar fi simplist să credem asta), ci e vorba despre includerea în imaginarul literar actual a unor spații unde operează de obicei imaginarul de natura politică. [...] Nu ajunge acest imaginar să explice, să suplinească, să analizeze o potențială dezvoltare a lumii de azi ori a celei viitoare? Nu e acesta unul dintre rolurile fundamentale ale literaturii? (Suceavă 2005)

Prozatorul desenează tocmai o Românie „debusolantă, terifiantă, în multe feluri insuportabilă” (Cordoș 2012, 133), o hartă vie care „se schimba și se vedeau alternări, succesiuni, alunecări și întinderi, corespunzând nu unui singur timp, ci unei desfășurări de imagini la care era neclar unde-i începutul și unde sfârșitul” (Suceavă 2014, 8). Lipsa de repere este marcată și de teoriile conspiraționiste la care se aderă atât de ușor, de „atât de multe idei tâmpite” care culminează cu confruntarea dintre tabăra lui Moisa, Vestea Domnului, și cea a lui Darius Georgescu, cel care apără românismele al căror model e Ștefan cel Mare (de altfel, permanenta suspiciune era prezentă și la Aldulescu: „Sunt împărțiți în niște grupuri de interese” [2017, 57]). Pe cât de ușor își adună Moisa adeptii, pe atât de repede este abandonat în favoarea altui profet:

Într-adevăr, nu mai era mare lucru de capul lui Vespasian Moisa. După umilințele din ultima noapte, ar crede oare Bucureștiul că mai rămăsese ceva din profet?

– E inutil să-l tragem în țepă, spuse Negru. Ne putem pișa pe el. (*Ibidem*, 221)

Desfășurarea e ciclică – „mulți profeți au cunoscut Bucureștii în toate vremurile și sub toate domniile, dar toți au venit de nicăieri și s-au dus nicăieri” (*Ibidem*, 235) – de unde și promisiunea că Tihomir va fi cel care îi va duce spre un „viitor luminos”. E aceeași „Luminiță de la capătul tunelului” din *Raiul găinilor*, speranța că „tunelul tranziției” are și o ieșire, dar „toate lucrurile păreau încremenite” (Lungu 2012, 5). Personajele centrale din romanele selectate sunt „looserii” prin excelență, iar ratările individuale se aglutinează într-un faliment la nivel colectiv, un eșec venit în special din incapacitatea de a ieși din memoria trecutului și de a construi prezentul eliberat de nevoia de „glorie”. Minunile sunt doar simulacre și utopiile – imprimare ideologic – se reipostaziază diluat cu fiecare voce răsărită din acest „popor de nebuni” (Suceavă 2014, 235), pentru că ce construiește România e o „democrație originală” (Aldulescu 2017, 81).

Memoria colectivă a Istoriei se recompune în cazul acestor proze din anecdoticul cotidianului: aproape tezig la Lungu, grotesc/erotic/sordid la Aldulescu, poate mai rafinat literar la Suceavă (prin autoreferențialitatea fățișă: „Povestitorul sunt eu. Tu știi încă de pe atunci sfârșitul istoriei” [2014, 7]). Microistoriile particulare sunt bricolate într-un caleidoscop în care personajele „aleargă” după narațiuni de diferite tipuri (vezi „găinile” lui Relu Covalciuc), în care se preferă păstrarea în memoria ficțională mai degrabă a undergroundului (Lungu, Suceavă) și a marginalului (Aldulescu) – în orice caz, a *ex-centricului*. Polifonia romanelor se înscrie astfel într-un carnavalesc ce îmbracă niște *costume textuale* pestrițe, de unde natura spectaculară a acestora. Distorsionările realității, practicate de personaje precum Milica, Rafael sunt mecanisme ritualice de catharsis, care încearcă să volatilizeze entropia, să aducă evadarea. La nivelul banalului, ritualul bârfei e o re-creare butaforică a memoriei, prin constanta stilizare a unor anecdote pentru a (se) familiariza tocmai cu alteritatea și intangibilul, pentru a face realitatea „suportabilă”. Spre deosebire de prozele Hertei Müller, de exemplu, axate în special pe dimensiunea acuzatoare, pe filmul fotografic negativ al regimului comunist, prozatorii de față nu dezvoltă cu aciditate realitatea, ci cu o candoare așezată sub specia unei mai mari distanțări. Între cele două fețe ale memoriei (sfârșitul istoriei comuniste și începutul istorisirii postcomuniste) se așază sincopa tranziției care dizolvă și omogenizează antagonismele (Rabikowska 2013, 4¹): „am scăpat doar de Ceaușescu [...]. Câți n-or fi rămas în urma lui Ceaușescu?” (Aldulescu 2017, 81).

Referințe bibliografice

- Aldulescu, Radu. 2017. *Mirii nemuririi*. Iași: Polirom.
- Böll, Heinrich. 2015. *Bekanntnis zur Trümmerliteratur*, in „Der literarische Zaunkönig”, Nr. 3/2015, p. 18-20, disponibil online la https://www.erika-mitterer.org/dokumente/ZK_2015-3/boell_truemmerliteratur_2015-3.pdf, accesat ultima dată la 05.11.2021.
- Burța-Cernat, Bianca. 2017. *O tranziție devenită istorie, dar o temă de actualitate*, in „Observator cultural”, nr. 877, 23-06-2017, disponibil online la <https://www.observatorcultural.ro/articol/o-tranzitie-devenita-istorie-dar-o-tema-de-actualitate/>, accesat ultima dată la 2.11.2021.
- Cordoș, Sanda. 2012. *Lumi din cuvinte. Reprezentări și identități în literatura română postbelică*. București: Cartea Românească.
- Dinițoiu, Adina Gabriela I. 2015. *Evoluția și direcțiile prozei românești după 1990*. București: Muzeul Literaturii Române, disponibil online la http://cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Dinitoiu_Adina.pdf, accesat ultima dată la 10.10.2021.
- Glăvan, Gabriela. 2019. *The Life and Times of Ceaușescu Jokes*, in „Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory” 5.1, <https://doi.org/10.24193/mjcs.2019.7.09>, p. 157-176.
- Glăvan, Gabriela. 2020. *Power and Ridicule – Elena Ceaușescu in Communist Humour*, in „Gender Studies”, vol. 19, <https://doi.org/10.2478/genst-2020-0010>, p. 129-141.

¹ În original: “The heterotemporal space between communism and post-communism is the non-reconciled space where binary oppositions still resonate through conflicts and configurations which in turn undermine those oppositions’ foundations.”

- Kovačević, Nataša. 2008. *Narrating Post/Communism. Colonial discourse and Europe's borderline civilization*. London/New York: Routledge.
- Lungu, Dan. 2012. *Raiul găinilor. Fals roman de zvonuri și mistere*. Iași: Polirom.
- Mironescu, Andreea M. 2015. *Textul literar și construcția memoriei culturale. Forme ale rememorării în literatura română din postcomunism*. București: Muzeul Literaturii Române, disponibil online la http://cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Mironescu_Andreea.pdf, accesat ultima dată la 10.10.2021.
- Mironescu, Doris. 2007. *Proza „mizerabilistă și pariu ei metafizic*, in „Suplimentul de cultură”, nr. 128, 19-25 mai 2007, p. 10-11, disponibil online la https://suplimentuldecultura.ro/numarpdf/128_Iasi.pdf, accesat ultima dată la 12.11.2021.
- Rabikowska, Marta. 2013. *Introduction: The Memory of the Communist Past – An Alternative Present?*, in Marta Rabikowska (ed.), *The Everyday of Memory: Between Communism and Post-Communism*. Bern: Peter Lang, p. 1-31.
- Rogobete, Roxana. 2019. *Literatura migrantă de limbă germană. Lista Chamisso. Mărirea și decăderea unui portret de grup*. Timișoara: Editura Universității de Vest.
- Simuț, Ion. 2008. *Ce s-a întâmplat cu literatura română în postcomunism – Simptomatologie generală*, in „România literară”, nr. 6, 15/02/2008-21/02/2008, disponibil online la http://arhiva.romanialiterara.com/index.pl/ce_s-a_întmplat_cu_literatura_romn_n_postcomunism_-_simptomatologie_general, accesat ultima dată la 10.10.2021.
- Sârbu, Georgiana. 2009. *Istoriile periferiei. Mahalaua în romanul românesc de la G.M. Zamfirescu la Radu Aldulescu*. București: Cartea Românească.
- Suceavă, Bogdan. 2005. *Când discutăm despre ficțiunea politică?*, in „Observator cultural”, nr. 256, 18-24 ianuarie 2005, disponibil online la <https://www.observatorcultural.ro/articol/cind-discutam-despre-ficțiunea-politica-2/>, accesat ultima dată la 2.11.2021.
- Suceavă, Bogdan. 2014. *Venea din timpul diez*. Iași: Polirom.
- Turbureanu, Cătălin-Gabriel M. 2015. *Proza românească din anii 1990 și 2000: între tradiție, modele internaționale și forțele pieței*. București: Muzeul Literaturii Române, disponibil online la http://cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Turbureanu_Catalin.pdf, accesat ultima dată la 10.10.2021.